

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT

34. årgang

Nr. 2 - Maj 2001

MARINEHISTORISK TIDSSKRIFT

Adresse:

ORLOGSMUSEET
Overgaden oven Vandet 58
1415 København K.
Tlf. 32 54 63 63
Fax. 32 54 29 80
e-mail. info@orlogsmuseet.dk
http://www.orlogsmuseet.dk
Giro nr. 5 18 76 13

Udgives af:

Selskabet
ORLOGSMUSEETS VENNER /
MARINEHISTORISK SELSKAB
Adresse: Orlogsmuseet, se ovenfor.

ORLOGSMUSEETS
MODELBYGGERLAUG
Adresse: Orlogsmuseet, se ovenfor

Redaktion:
Niels M. Probst (ansv.h.)

Lay-out:
Mogens Dithmer

MARINEHISTORISK
TIDSSKRIFT

udkommer 4 gange årligt.
Årsabonnement kr. 150.-
Enkelte numre kr. 25.-

Artikler og anmeldelser, der ønskes optaget i tidsskriftet, sendes til ovennævnte adresse. Sidste frist for indlevering af stof er den 10. i månederne januar, april, juli og oktober.

Eftertryk er kun tilladt med tydelig kildeangivelse.

Alle henvendelser vedr. adresseforandringer, fejl ved bladets levering o.lg. bedes rettet til Postvæsenet.

Tryk: B. THORGILS A/S
ISSN 0106.5122

INDHOLD

Artikler:

Marinehistorisk Selskabs
50-års jubilæum.
Per Wessel-Tolvig 45

Marinehistorisk Selskab og
den marinehistoriske interesse i
Danmark gennem 50 år.
Hans Christian Bjerg 46

Lektor Jørgen H. Barfod
Æresmedlem.
Per Wessel-Tolvig 57

Brug af modeller i oplysnings-
tidens officersuddannelse.
Jakob Seerup 58

FIDES, tøjmasterens ide
virkeliggjort af Christian 4.
Niels M. Probst 64

Andet:

Ekskursion til "Det Sydfynske". 67

Referat af generalforsamlingen
i Orlogsmuseets Venner/
Marinehistorisk Selskab. 68

Meddelelser fra Orlogsmuseets
Modelbyggerlaug (bl.a. referat
af generalforsamlingen). 70

Fra Orlogsmuseets billedarkiv. 74

Forside:

Modellen af FIDES 1615-44 foran statuen
af skibets ophavsmand, Christian 4.

Marinehistorisk Selskabs 50-års jubilæum

Per Wessel-Tolvig

Stiftelsen af Marinehistorisk Selskab på en generalforsamling den 5. marts 1951 blev fejret ved et arrangement i Søofficersskolen på Nyholm den 3. marts d.å., hvortil alle medlemmer var indbudt. Det blev holdt i officersskolens aula, der som den ene endevæg har det af fyrdirektør Paul Sinding skitserede og smukke kalkmaleri af Slaget i Køge bugt den 1. juli 1677.

Arrangementet, der varede fra kl. 11 til 1530, omfattede 2 foredrag, en frokostbuffet i skolens kantine med selskabet som vært efterfulgt af en kort introduktion med påfølgende rundvisning på Nyholm.

Det første foredrag, som blev holdt af overarkivar Hans Christian Bjerg, handlede om "Marinehistorisk Selskabs historie 1951-2001", og er gengivet her i bladet.

Efter dette foredrag blev lektor Jørgen Barfod udnævnt til æresmedlem af selskabet som en påskønnelse af hans initiativ til dets oprettelse og hans mangeårige indsats til fremme af interessen for maritim historie i Danmark. Formandens tale ved udnævnelsen er gengivet i fortsættelse af H.C. Bjergs artikel.

Kommandør Niels Christian Borck holdt derefter et foredrag om den nyere tids historie med titlen "Flådernes rolle under Den kolde Krig". Det omfattede en interessant gennemgang af NATO- og østmagtflådernes gensidige, konstante overvågning af modparten i denne periode, som nok skabte kuldegysninger hos især civile tilhørere med de mange nye oplysninger om hyppige konfrontationer på verdenshavene.

Til trods for nattens sne og dagtemperatur på 2 grader under frysepunktet deltog ca. 250 medlemmer i arrangementet, heraf de fleste også i rundvisningen på Nyholm. For bestyrelsen var det en glædelig overraskelse, som lover godt for selskabets fremtid.

Marinehistorisk Selskab og den marinehistoriske interesse i Danmark gennem 50 år

Hans Christian Bjerg

Danmark er geo-strategisk ubestrideligt en maritim nation. Det er indiskutabelt, at denne position har spillet en rolle i landets udvikling, ligesom det har været med til at give det en del af dets historiske identitet. Det er derfor ejendommeligt at konstatere, at det maritime aspekt af vor historie ofte henvises til en ydmyg placering i den historiske litteratur, forskningen og den almindelige bevidsthed. Heldigvis kan vi sige, at der i det seneste halve århundrede er blevet rykket lidt ved det her nævnte forhold, takket være de bestræbelser, der er foregået inden for rammerne af Marinehistorisk Selskab eller med udgangspunkt i dette selskab, hvis oprettelse fandt sted den 5. marts 1951 – netop i disse dage for 50 år siden. Oprettelsen af selskabet den gang var udtryk for en pionérindsats.

Frem til midten af 1900-tallet havde publiceringen af dansk marinehistorie været meget sporadisk. Det var væsentligt historisk interesserede søofficerer som H.G. Garde, Otto Lütken, C.F. Wandel og Halfdan Barfod, der havde arbejdet med den dansk-norske og danske flådes historie. Kun få civile havde vovet sig ind på dette område.

Den mest markante af disse var præsten H.D. Lind, der med sin omhyggelighed og videnskabelige approach til emnet blev en af vore store og tidlige marinehistorikere. Videnskabeligt uddannede faghistorikere inden for dette område glimrede imidlertid ved deres fravær. Studiet af dansk marinehistorie, og for så vidt militærhistorie som sådan, var ikke oplagte studieemner på universiteterne, der var præget af en radikal, pacifistisk opfattelse. Situationen omkring 1950 m.h.t. udforskningen af den danske flådes historie kan nok bedst gengives med et citat fra 1945 af kommandør P. Ipsen, mangeårig redaktør af Tidsskrift for Søværnen, der i forbindelse med en anmeldelse skrev, at "hver gang en ny søkrigshistorisk bog kommer frem, bliver man opmærksom på, hvilket stort og uopdyrket materiale, der stadig forefindes".

En af de få faghistorikere, der arbejdede med marinehistorie, var Jørgen H. Barfod, som efter at være blevet færdig fra Københavns Universitet i 1947 blev ansat i Marineministeriet som marinehistoriker. En dag blev han under et besøg i Rigsarkivet trukket

hen til en af vinduesnicherne af en søofficer, der havde arbejdet meget med marinehistorie og publiceret artikler om dette emne, og fik at vide, at det selvfølgelig var spændende, at han som civil historiker ville interessere sig for marinehistorie, men at der, efter at han selv havde arbejdet mange år med det, nok ikke var flere interessante emner tilbage inde for dette område. Med andre ord, så brød den pågældende sig øjensynlig ikke om, at der nu var andre, der kastede sig over marinehistoriske studier.

Barfod blev som Marineministeriets historiker sekretær for den kommission, der blev nedsat 1948 og som skulle undersøge Søværnets museumsproblemer. For at understøtte de bestræbelser, som nedsættelsen af Søværnets Museumskommission var udtryk for, foreslog Barfod i efteråret 1949, at kommissionen tog initiativet til dannelsen af en maritim historisk forening. Kommissionens medlemmer var positivt indstillet over for ideen, men mente ikke at initiativet til en sådan forening skulle tages af en ministerielt nedsat kommission. I forbindelse med drøftelserne fandt et af medlemmerne, kommandør Jørgen Rasmussen, på navnet MARINEHISTORISK SELSKAB for en sådan ny maritimhistorisk forening. Der blev derefter arbejdet videre med ideen, som imidlertid på dette tidspunkt, 1949-50,

ikke synes at kunne realiseres. Officielt var der næppe nogen tilslutning. På samme tid havde Søofficersskolen problemer med at få penge fra ministeriet til udgivelsen af skolens historie, som ministeriet ikke mente kunne have den store interesse. Bogen, "Søofficersskolen gennem 250 år", udkom i 1951 ved hjælp af privat indsamlede midler.

I april 1950 skrev kommandør F.H. Kjølens en artikel i Tidsskrift for Søværnen om "Vor Marines Historie". Heri slog han til lyd for, at Søværnet gjorde noget mere ud af sin historie og f.eks. lod opsætte en række mindeplader for at stimulere den historiske interesse blandt personellet. "Det burde altid være en forudsætning", skriver Kjølens, "at det, der anføres på sådanne mindeplader, bør være historisk underbygget samt ganske kortfattet i sin udformning; dette kunne sikres ved påbudt autorisation af Marineministeriet eller af den historiske sektion inden for Marinestaben eller af den marinehistoriograf, som en kommende forsvarsordning forhåbentlig vil sikre os".

Barfod fandt nu tidspunktet inde til at fremkomme offentligt med ideen om stiftelsen af et marinehistorisk selskab, og fulgte Kjølens op med en artikel, "Marinens Historie" i julinummet af Tidsskrift for Søværnen. Heri slår han til lyd for, at der blev gjort noget ved de store museumssamlinger, som Sø-

værnet rådede over, men som lå spredt og mere eller mindre utilgængeligt for publikum. Han opfordrede til dannelse af et marinehistorisk selskab, hvis formål skulle være at behandle emner af marinehistorisk art samt at øge interessen for marinens historie ved afholdelse af foredrag, udstillinger o.lign. samt ved udgivelse af forskellige publikationer. Endvidere skulle selskabet støtte oprettelsen af "marinemuseet" og den forskning, der ville være knyttet til dette. Barfod stillede til sidst i artiklen det retoriske spørgsmål: Vil det være luksus at beskæftige sig med sådanne opgaver?

Barfod fik som følge af artiklen forbindelse til kommandørkaptajn R. Steen Steensen, som havde fulgt Barfods artikel i Tidsskrift for Søværnen op med en anden artikel om hvorledes man fremover kunne fastholde flådens virke til brug for den historiske udnyttelse af dette materiale, samt til fuldmægtig G. Honnens de Lichtenberg, der bl.a. var redaktør af Marineforeningens blad "Under Dannebrog". De tre nævnte konstituerede sig derefter som et arbejdsudvalg, der i efteråret 1950 søgte kontakt med yderligere interesserede enkeltpersoner.

Det første orienterende møde fandt derefter sted den 20. oktober 1950. Der var mødt ca. 30 interesserede op. En af deltagerne mente, at man burde

gøre en evt. forening til en søhistorisk landsforening, hvorunder der skulle være gruppeforeninger omfattende søfart, fiskeri, orlogsflåden etc. Man diskuterede endvidere afgrænsningen til Marineforeningen, Handels- og Søfartsmuseet, Tøjhusmuseet og Sølieutenant-Selskabet. Positionen for orlogsflåden mellem det sømæssige og det krigsmæssige spillede atter en rolle for overvejelserne om hvilket af de to områder, denne mest hørte til. Man enedes imidlertid om på mødet at vedtage, at der skulle arbejdes videre med tanken om dannelsen af et selskab, som foreslået i indkaldelsen til mødet. Arbejdsudvalget udarbejdede derefter et forslag til vedtægter, og man henvendte sig til kommandør Kjølens om at overtage formandsposten for det nye selskab. Nationalmuseets direktør P. Nørlund indvilgede også i at indtræde i bestyrelsen. Der blev så indkaldt til en stiftende generalforsamling den 5. marts 1951. På mødet blev der indmeldt 43, og de udarbejdede vedtægter blev vedtaget. Formanden blev kommandør F.H. Kjølens, og i øvrigt kom styrelsen, som bestyrelsen derefter kom til at hedde i selskabet, til at bestå af kommandørkaptajn R. Steen Steensen, der blev næstformand, Poul Nørlund, fuldmægtig G. Honnens de Lichtenberg, lektor Sven Røgind, der havde forbindelse til lystsejlerorganisationerne og landsretssagfører Axel Hansborg. Jørgen H. Barfod blev sekretær.

Medstifter af Marinehistorisk Selskab, Jørgen H. Barfod, på talerstolen ved selskabets 50-års jubilæum, som blev fejret i Søofficersskolen på Nyholm den 3. marts 2001.

Poul Nørlund døde allerede i 1952 og blev erstattet af den tiltrædende direktør for Nationalmuseet Johs. Brøndsted. Først i 1962 kom der et nyt medlem af styrelsen. Det var repræsentant Knud Jespersen, der kom til at virke i mange år som selskabets kasserer.

Formålet med det nystiftede selskab var at fremme den marinehistoriske forskning, at virke for oprettelsen af et orlogsmuseum samt øge kendskabet til Marinens historie. Dette agtede man at gøre ved oplysende virksomhed, udsendelse af publikationer i forbindelse med mindedage, udgivelse af et perio-

disk skrift, når forholdene tillod det, samt ved foredrag og udstillinger. Angrebsvinklen skulle både være videnskabelig og populær.

Der er grund til kort at standse op ved navnet – og formålet. Selskabet kom som sagt til at hedde Marinehistorisk Selskab, men det var ikke blevet den maritimt historiske forening, som måske havde været på tale ved nogle af de indledende overvejelser. Det blev i forbindelse med stiftelsen af selskabet understreget, at det overordnede mål var at yde et bidrag til større forståelse af og interesse for Marinens fortid og for dets nutidige arbejde. Dette blev også nævnt udtrykkeligt i den meddelelse, der blev givet om selskabets stiftelse i aprilnummeret af Tidsskrift for Søværnen i 1951.

Der var altså tale om et orlogshistorisk eller søværnshistorisk selskab, om man vil. Ejendommeligt er det, at man i alt materiale vedrørende dannelsen af Marinehistorisk Selskab praktisk talt ikke støder på betegnelsen Søværnet, selv om dette omkring 1950 var vort søforsvars officielle betegnelse – og havde været det siden 1868. Man taler kun om Marinen og Marinens historie etc. Måske har man i selve navnet set en udviklingsmulighed i retning af med tiden at kunne arbejde med end Søværnets historie. Dette blev også antydet ved det foredrag, som Jør-

gen H. Barfod holdt i forbindelse med den stiftende generalforsamling. Foredraget, der senere blev trykt som artikel, omhandlede "Vor Flaade og vor Skibsfart i Nutidens Historieskrivning". Foredraget repræsenterer set i et retrospektiv en programartikel, som Barfod i sit senere virke fulgte.

Inden man fik afholdt det første foredrag den 17. oktober 1951, måtte Kjøl-sen træde tilbage som formand, idet han blev chef for den nyoprettede Grønlands Kommando. R. Steen Steensen overtog derefter formands-posten, som han besad igennem 25 år indtil 1976. Han døde i øvrigt ½ år efter at være trådt af som formand.

Fra starten havde man som tidligere omtalt meldt ud, at selskabet støttede bestræbelserne for at etablere et orlogsmuseum, som det kommende museum for Søværnet blev omtalt. Ret hurtigt besluttede selskabets styrelse også at støtte de igangværende bestræbelser for at bevare fregatten JYLLAND, og blev tilsluttet arbejdet i Fællesudvalget til Fregatten Jyllands Bevarelse, der bl.a. stod bag fregattens overførelse fra København til Ebeltoft i 1960. Marinehistorisk Selskab har siden da deltaget i dette arbejde, og har fortsat en repræsentant siddende i repræsentantskabet for Fregatten Jylland.

I 1952 forelå betænkningen fra Søværnets Museumskommission. Den lagde op til, at der nu skulle etableres et orlogsmuseum. Konkret foreslog kommissionen, at der blev bygget et orlogsmuseum på det nedlagte Charlottenlund Fort, et projekt som der allerede forelå tegninger til. Planerne mødte dog ingen forståelse hos det nye forsvarsministerium og blev skrinlagt. Kjøl-sens tidligere forventning om, at den nye forsvarsordning i 1950 ville introducere en marinehistoriograf eller en historisk sektion i Marinestaben blev grundigt gjort til skamme. I 1952 afgik Barfod ovenikøbet fra forsvarsministeriet som marinehistoriker.

Efter nogle års stilstand på det museale område nedsattes Orlogsmuseets Komité med viceadmiral A.H. Vedel som formand. Fra 1958 stod denne komité bag en udstilling af nogle af de værdifulde skibsmodeller og genstande, som Søværnets museumssamlinger indeholdt. Udstillingen blev vist i Sct. Nikolai Kirkebygning, der tidligere havde rummet Københavns Kommunes hovedbibliotek.

Den daglige leder af denne midlertidige, senere permanente udstilling var forretningsføreren for Foreningen til Søfartens Fremme B. v. Munthe af Morgenstjerne. Forholdet mellem Orlogsmuseets Komité og henholdsvis Marinehistorisk Selskab og Fællesud-

valget til Fregatten Jyllands bevarelse blev anspændt, på grund af uenighed om prioriteringen af de tre mærkesager, som disse tre organer stod for. I mange tilfælde skulle støttemidler hentes fra de samme kilder.

På Marinehistorisk Selskabs generalforsamling i 1959 stillede Munthe af Morgenstjerne forslag om, at selskabet blev omdannet til et støtteselskab for Orlogsmuseets udstilling, inspireret af Selskabet Handels- og Søfartsmuseets Venner og Selskabet Fregatten Jyllands Venner. Orlogsmuseets Udstilling kørte ganske hårdt, og det var nødvendigt at skaffe flere penge til driften. Munthe af Morgenstjerne henviste til, at støtten til Orlogsmuseet var optaget i Selskabets formålsparagraf. Forslaget blev afvist, og selv om man besluttede at anvende betegnelsen "Orlogsmuseets Venner" som undertitel, medførte afvisningen, at der i 1960 blev oprettet Selskabet Orlogsmuseet Venner. Selv om der kun var ganske få aktiviteter for medlemmer af dette selskab, fik det i løbet af få år ca. 650 medlemmer, mens Marinehistorisk Selskab først i 1965 nåede op på 430 medlemmer. Disse tal har i øvrigt holdt sig nogenlunde konstante op til 1990'erne. Adskillige var således medlem begge steder.

I 1963 sammensatte Marinehistorisk Selskab et præsidium, hvis fire med-

lemmer skulle sikre selskabets profil udadtil. Viceadmiral S.S. Thostrup sad således i en årrække i dette præsidium indtil det ophævedes i 1990.

Selskabets virke koncentrerede sig i de første år om afholdelsen af foredrag og udsendelsen af publikationer. Foredrag eller faglige ekskursioner med mange spændende emner er igennem årene blevet gennemført i et antal af 3-4 om året. Normalt med tilbud om fælles spisning efter mødet, hvor mødets emner yderligere kunne diskuteres. Det jubilæumsmøde, der afholdes i dag, er således det 223. møde i selskabets historie.

Selskabets publikationer, af hvilke der nu er udsendt 29, var i starten domineret af Jørgen H. Barfod og R. Steen Steensen. Publikationerne blev muliggjort i et samarbejde med Tidsskrift for Søværnen, hvori de først blev trykt som artikler, og siden udsendt med særligt omslag til medlemmerne af Marinehistorisk Selskab. Denne ordning varede frem til 1960.

Kredsen omkring Marinehistorisk Selskab fik i slutningen af 1950'erne forbindelse til Martins Forlag, og resultatet blev udsendelsen af værket "Flåden gennem 450 år" i 1961 og året efter af "Flåden. Administration, teknik og civile opgaver". Hovedredaktører var R. Steen Steensen og flere af bidrags-

yderne var fra Marinehistorisk Selskab. Disse to værker, hvoraf det første blev genudsendt i 1970 som "Flåden gennem 500 år" var en første markering af selskabets virke i en større sammenhæng.

Fra stiftelsen stod det på programmet, at der ved lejlighed skulle udsendes et periodisk skrift, som det hed. I de første år søgtes udsendt i duplikeret form "Meddelelser fra Marinehistorisk Selskab", men de blev ikke fortsat, og siden gik man over til at udsende mødeindkaldelserne som postkort til medlemmerne. Marinehistoriske artikler blev henvist til Tidsskrift for Søværnen, udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet.

I 1964 blev den 19-årige stud. mag. Hans Chr. Bjerg indvalgt i selskabets styrelse efter at have afholdt et foredrag om "Problemer omkring Tordenskioldsforskningen". Han påtog sig opgaven med at stå for udsendelsen af et mindre tidsskrift. I november 1967 udsendtes så det første nummer af Marinehistorisk Tidsskrift. Der blev også her tale om en pionérintsats. Det var således det første danske tidsskrift specielt beregnet for Søværnets historie. Marinemaleren Søren Brunoe havde tegnet en forside forestillende linieskibet DANNEBROG, "idet det løber op i vinden, og lader ankeret falde". Formanden R. Steen Steensen skrev en præsentation af selskabet og tidsskrif-

tet og de to artikler i nummeret blev leveret af henholdsvis Barfod og Bjerg. Det er med stor glæde, at selskabet i dag kan konstatere, at dette tidsskrift fra en meget beskedent start fortsat eksisterer og er et anerkendt forum for dansk marinehistorisk forskning i sin 34. årgang. Hans Chr. Bjerg redigerede det frem til 1978. Derefter tog Ole L. Frantzen og Birger Thomsen over. Fra 1986 sad i redaktionen bl.a. Ole Ventegodt. 1991-97 var Jørgen H. Barfod redaktør, og siden 1998 har Niels Probst redigeret Marinehistorisk Tidsskrift.

En hjælp i tidsskriftets første periode var det, at Selskabet Orlogsmuseets Venner, på trods af at det på en vis måde var en konkurrent til Marinehistorisk Selskab, besluttede at tegne et kollektivt abonnement af tidsskriftet til sine medlemmer. Aftalen blev, at de to selskaber stod som udgivere. Senere sluttede Selskabet Fregatten Jyllands Venner sig til denne ordning, som også en overgang omfattede Selskabet Danske Tordenskiold-Venner. Oplaget kom derfor helt op på 1500 ex. Alt i alt må man sige, at Marinehistorisk Tidsskrift fik stor betydning for selskabet som sådan og for stimuleringen af dansk marinehistorie. Det blev en samlende platform for en række nærtbeslægtede foreninger og selskaber, som således har kunnet trække i samme retning.

Inde i 1970erne kunne man på stoffet i *Marinehistorisk Tidsskrift* og tilbudsmængden af dette se at interessen for dansk marinehistorie efterhånden bredte sig ud over den snævre inderkreds i selskabet. I 1975 udsendte Hans Chr. Bjerg, som et af selskabets skrifter, "*Dansk Marinehistorisk Bibliografi 1500-1975*", der oplistede, hvad der var udgivet om den danske flådes historie siden 1500. Der var tale om ca. 2.100 numre. Man skal her tage i betragtning, at ca. 400 numre udelukkende vedrørte Tordenskiold, der har været en special-disciplin inden for dansk-norsk marinehistorie, samt at næsten et par hundrede numre faktisk stammede fra efter 1951. Rent statistisk er dette udtryk for, at der før *Marinehistorisk Selskabs* stiftelse i 1951 blev udgivet tre bøger eller artikler om året vedrørende flådens historie, men otte efter. "*Dansk Marinehistorisk Bibliografi 1500-1975*" er for længst udsolgt og efterspurgt. Gennem årene har der været mange henvendelser vedrørende denne bibliografi, og det er en glæde her at kunne meddele i dag, at en videreførelse af den vil kunne udkomme i indeværende år. Arbejdet med at registrere alle de bøger og artikler, der er kommet efter 1975 har været i gang det sidste år, og står nu foran sin færdiggørelse. Den nye bibliografi vil medtage alle de tidligere numre, således at den kommer til at omfatte perioden 1500-2000. Man vil

her kunne få syn for sagen for, hvor meget produktionen af marinehistoriske publiceringer er steget i gennemsnit pr. år siden 1975.

I begyndelsen af 1970erne udgik der et initiativ fra *Marinehistorisk Selskab*, som også skulle få betydning for udbredelsen af interessen for maritim historie i Danmark. Tanken om at etablere et forum, hvor alle, der under en eller anden form interesserede sig for maritim historie, kunne mødes, opstod under samtaler mellem Bjerg og den unge historiestuderende Benny Christensen, der i begyndelsen af 1970erne sad i selskabets styrelse, i forbindelse med deres deltagelse i en nordisk kongres for maritime museer, der blev holdt i København 1973. De gik til Barfod, der selvfølgelig var med på ideen, en idé, som han jo selv flere gange havde arbejdet med. Følgen blev, at *Marinehistorisk Selskab* med de tre nævnte som et arbejdsudvalg den 22.-24. marts 1974 i Hellerup Sejlklubs lokaler indbød til den 1. *Danske Maritimhistoriske Kongres*. På mødet dannedes *Kontaktudvalget* for dansk maritim- og samfundshistorisk forskning – i daglig omtale "*kontaktudvalget*" – med Jørgen H. Barfod som formand. Siden 1974 har der hvert andet år af dette kontaktudvalg været afholdt maritimhistoriske kongresser. Set ud fra *Marinehistorisk Selskabs* synsvinkel har den store fordel været

ved denne institution, at den har bragt orlogsflådens historie ind i en naturlig maritimhistorisk sammenhæng med nærtbeslægtede discipliner. Siden har Kontaktudvalget udgivet den periodiske publikation "Maritim kontakt", hvor flere orlogshistoriske artikler har været bragt sammen med andre maritimhistoriske emner. Kontaktudvalgets historie skal ikke yderligere omtales her, men det er værd i dag at huske på, at initiativet til dannelsen af denne vellykkede og stadig eksisterende institution udgik fra Marinehistorisk Selskab. Dets formand er nu Orlogsmuseets direktør Ole Lisberg Jensen.

Fra 1960 sporedes der i Søværnet lidt større forståelse for det historiske, og der blev formelt oprettet en én-mands historisk sektion i Marinestaben, først med kommandørkaptajn H.F.Kiær og senere med kommandørkaptajn E. Borg. Manglende ressourcer gjorde imidlertid, at dette initiativ ikke fik lov til at gøre sig gældende. Sektionen blev nedlagt i januar 1973 og i 1974 blot erstattet med en historisk konsulent tilknyttet Søværnet. Denne post fik Hans Chr. Bjerg, der efter sin ansættelse i Rigsarkivet i 1970 i perioden frem til 1975 ledede registreringen af Søetatens omfattende kort- og tegningssamling. Dette registreringsarbejde tiltrak i øvrigt adskillige studerende, der senere gjorde sig gældende

som marinehistorikere.

Efter R. Steen Steensen overtog kommandørkaptajn senere kommandør Per Wessel-Tolvig formandsposten. Wessel-Tolvig, der er selskabets formand i dette jubilæumsår, har således i år 25 års jubilæum på denne post. Bortset fra Kjølens formandsperiode på ganske få måneder har Marinehistorisk Selskab i sin 50 års eksistens kun haft to formænd. Wessel-Tolvig blev og har været et stort organisatorisk aktiv for selskabet. Sammen med Hans Chr. Bjerg blev han indsat i Orlogsmuseets Komité i 1976. Wessel-Tolvig har i denne komité udført et stort arbejde. Dette, sammen med virket som den første formand for den i 1984 etablerede permanente Søværnets Museumskommission, var med til at bringe sagen om Orlogsmuseet frem til den endelige løsning, således at museet i 1989 under ledelse af Ole Lisberg Jensen, der var blevet direktør i 1983, kunne flytte ind i det tidligere Søkvæsthus, muliggjort af en stor donation fra "A.P. Møller og Hustru Chastine McKinney Møllers Fond til almene formål". Ved omdannelsen af Orlogsmuseets Komité i 1988 til en egentlig bestyrelse for museet, fik Marinehistorisk Selskab tildelt fast repræsentation i denne. Selskabets formand Per Wessel-Tolvig blev formand med Hans Chr. Bjerg som næstformand. Forbindelsen mellem Orlogsmuseet og

Marinehistorisk Selskab var dermed fast forankret.

Med etableringen af Orlogsmuseet i egen bygning og med en fast organisation, og med indvalget af Ole Lisberg Jensen i Marinehistorisk Selskabs styrelse var det naturligt, at en del af det praktiske og administrative arbejde i Marinehistorisk Selskab mere og mere overgik til Orlogsmuseet, efter i mange år at have været foretaget som frivilligt arbejde af styrelsens medlemmer. Dette medførte i begyndelsen af 1990'erne naturligt overvejelser om at slå Marinehistorisk Selskab sammen med Selskabet Orlogsmuseets Venner. I 1993 blev denne fusion gennemført. Det nye selskab bærer dobbeltnavnet Marinehistorisk Selskab/Selskabet Orlogsmuseets Venner. Formålsparagraffen har ikke ændret sig siden 1951. I denne hedder det, at selskabet har til formål at fremme interessen for den danske marines historie, herunder, at støtte Orlogsmuseet økonomisk, at virke for en forøgelse og en forbedring af museets samlinger, at tage marinehistoriske emner op til videnskabelig behandling, at arrangere foredrag og ekskursioner og at udgive Marinehistorisk Tidsskrift.

Per Wessel-Tolvig fortsatte som det fusionerede selskabs formand med formanden for Orlogsmuseets Venner, godsejer Jørgen Greve Ahlefeldt-Laur-

vig, som næstformand. Ved fusionen blev et længe næret ønske fra styrelsens side effektueret, nemlig at udskille selskabets publikationsvirksomhed som en selvstændig økonomisk enhed. Der blev således oprettet en selvejende institution "Forlaget Marinehistoriske Skrifter", til hvis bestyrelse selskabets styrelse udpegede medlemmerne. I 2001 bliver denne institution nedlagt og forlagsaktiviteten overføres helt til Orlogsmuseet.

Orlogsmuseets endelige etablering har naturligvis betydet meget for de fortsatte bestræbelser for at udbrede kendskabet til Søværnets historie og for at inspirere til øget interesse for at arbejde med den danske marinehistorie. Et produkt af dette forhold er, at museet så at sige har tiltrukket historiestuderende og andre interesserede, som senere har udført marinehistorisk forskning og publicering. Lad mig i denne forbindelse nævne Niels Probst, der nu er redaktør for Marinehistorisk Selskab og i øvrigt selskabets kasserer, samt Frank Allan Rasmussen, som nu er museumsinspektør på Orlogsmuseet.

I 1987 oprettedes på Orlogsmuseets initiativ "Orlogsmuseet Modelbyggerlaug". En del af medlemmerne er også medlemmer af Marinehistorisk Selskab, men aktiviteten har til nye grupper udbredt kendskabet til og interessen for den danske flådes historie.

Et område, hvor den øgede marinehistoriske interesse tydeligt kan mærkes, er ved speciale-studierne på Københavns Universitet. Katalysatoren har her været Dr. Ole Feldbæk, der siden han blev professor i 1981 har inspireret mange historiestuderende til at skrive hovedopgaver om marinehistoriske emner. Selv har han været en flittig marinehistorisk forfatter. Rekrutteringen af kommende marinehistorikere eller historikere, der har forståelse for Danmarks maritime historie og Søværnets rolle gennem tiderne, er steget tydeligt.

Det er her i anledning af 50 års jubilæet søgt i hovedtræk at give et indtryk af Marinehistorisk Selskabs start og virke. Gør vi regnskabet op, må vi virkelig konstatere, at meget er nået i denne periode. Generelt må vi sige, at de tanker, visioner og forventninger, der foresvævede nogle entusiastiske og idealistiske pionere i 1951, er blevet realiseret. Sammenligner vi med baggrunden for dannelsen af Marinehistorisk Selskab i 1951 kan vi gøre os følgende noteringer på plussiden:

Vi har fået et Orlogsmuseum. Fregatten Jylland er blevet restaureret, Der udkommer et Marinehistorisk Tidsskrift. Der udkommer bøger om marinehistorie, og afholdes foredrag og ekskursioner for interesserede. Der skrives specialer på Københavns Universitet om marinehistorie. Søværnet

har en historisk konsulent. Sammenlagt er dette udtryk for en kraftig øgning i interessen for den danske marinehistorie. Der er flere marinehistoriske bøger på bedding, og selskabet er i gang med at udgive en serie om flådens historie. Medlemstallet har stabiliseret sig på ca. 1000.

Vi kan alle være stolte over dette resultat.

Mange har arbejdet inden for rammerne af Marinehistorisk Selskab gennem årene, frivilligt og uden at få tak for det, men drevet af den entusiasme som fascinationen af flådens historie giver. Begejstringen ved at beskæftige sig med dette emne bærer måske lønnen i sig selv.

I 1951 blev spørgsmålet stillet, om det var luksus at beskæftige sig med Danmarks maritime traditioner og flådens historie. Der var nogle få, der besvarede dette spørgsmål benægtende og gjorde noget ved det. I dag – 50 år efter – er vi mange, heldigvis flere og flere, for hvem det ikke er luksus at beskæftige sig med flådens historie, men mener, at dette er lige så nødvendigt som at sejle!

Tillykke til Marinehistorisk Selskab/Selskabet Orlogsmuseets Venner og tillykke med den stigende interesse for dansk marinehistorie!

Lektor Jørgen H. Barfod Æresmedlem

Efter at have læst den foregående artikel med historien om selskabets oprindelse og udvikling i de forløbne 50 år, er der nok en del, som har bemærket et navn, der er gået igen, som den, der har trukket den røde tråd gennem hele udviklingen, nemlig

Lektor Jørgen H. Barfod.

Lige siden sin ungdom har han engageret sig i marinehistoriske emner med Marinens historie i centrum.

- Det var ham, der i efteråret 1949 i den daværende museumskommission udkastede ideen om oprettelse af en maritimhistorisk forening, og
- det var også Barfod, der som den første bragte spørgsmålet om en forening offentligt frem med en artikel i Tidsskrift for Søværnen i juli 1950.
- Han var den drivende kraft bag den stiftende generalforsamling den 5. marts 1951.
- Barfod blev bestyrelsens første sekretær og fortsatte i denne stilling indtil 1991, hvor han blev redaktør af Marinehistorisk Tidsskrift i 6 år.

Det blev altså i alt 46 år i bestyrelsen.

- Som forfatter var han i hele sin karriere utrolig flittig. Alene ud af selskabets hidtil 28 udgivne skrifter har han skrevet de 6, foruden et meget stort antal artikler.

For initiativet til oprettelsen af Marinehistorisk Selskab og for den meget lange, trofaste arbejdsindsats har bestyrelsen enstemmigt besluttet at udnævne

Lektor Jørgen H. Barfod til Æresmedlem af vort selskab.

Ved højtideligheden den 3. marts d.å. i anledning af selskabets 50-årsdag fik han overrakt sit diplom.

Per Wessel-Tolvig
Formand

Brug af modeller i oplysningstidens søofficersuddannelse

Jakob Seerup

Søofficersskolen på Holmen har netop fejret sit 300-års jubilæum, og er dermed landets ældste højere læreanstalt efter Københavns Universitet. Lige fra begyndelsen i 1701 har kadetterne modtaget en alsidig uddan-

Sådan så Søkadetakademiet ud midt i 1700-tallet. Prospektet forestiller facaden mod det nuværende Fredericiagade, der dengang hed "Cadettegaden". I dag huser bygningen Østre Landsret.

Modellen af orlogsskibet SLESVIG stod i undervisningslokalerne på akademiet, og kunne også bruges til tegneøvelserne. Her har kadetten A.P. Stibolt tegnet den i 1762. Nederst står: "Tegnet efter Modellen paa Söe Akademiet".

nelse, der forberedte dem til livet om bord på Flådens skibe. Uddannelsen foregik i 1700-tallet både til søs på særlige kadetfregatter og i land på Søkadetakademiet i det gamle operahus, der i dag huser Østre Landsret. I land blev kadetterne undervist i matematik, navigation, taktik og artilleri, men også mange andre fag stod på skemaet. De lærte sprogfagene engelsk og fransk – de første danske lærebøger i engelsk blev skrevet af sø-

kadetternes lærere. De dansede, fægtede og eksercerede. Historie, geografi og kristendom måtte også læres, for de færdiguddannede officerer skulle kunne begå sig i mange forskellige sammenhænge, både på skibsdækket og på de bonede gulve i land. I det følgende skal et enkelt aspekt af undervisningen på akademiet præsenteres, nemlig brugen af modeller.

Modellen af orlogsskibet SLESVIG

Modeller har i den danske flåde spillet en væsentlig rolle i forbindelse med bygning og konstruktion af skibe siden 1600-tallet, endda muligvis længere tilbage i historien. Dette er flådens historiske modelsamling et synligt bevis på. I dag opbevares denne samling på Orlogsmuseet på Christianshavn. I samlingen indgår en enkelt model, som med sikkerhed kan siges at have indgået i undervisningen på Søkadetakademiet i oplysningstiden. Modellen forestiller orlogsskibet SLESVIG, der løb af stabelen på Holmen i 1726. Ifølge C.F. Dichmann, som i 1801 skrev en bog om Søkadetakademiets historie, blev modellen lavet til brug ved undervisning i "Takkelagien" i 1728. Hidtil ukendte kilder har gjort det muligt i det følgende at dokumentere, hvordan denne model i praksis blev anvendt i undervisningen på skolen. Den pædagogiske anvendelse af skibsmodeller har ikke før været beskrevet i litteraturen.

At modellen af orlogsskibet SLESVIG faktisk befandt sig på Søkadetakademiet i den her behandlede periode kan efterprøves på forskellig vis. For det første er der fra året 1745 bevaret en liste over skolens samlede inventar. Blandt de første genstande, der nævnes på denne liste, er netop "Or-

log Skibet Slesvig Modelle" og "*Bankestok til ditto med 2de Bunde"*. En "bankestok" er et gammelt ord for en bedding. Modellen af beddingen, som skibsmodellen åbenbart har stået på, er i mellemtiden gået tabt. Men den riggede model af orlogsskibet SLESVIG er i dag opstillet i Orlogsmuseets udstilling.

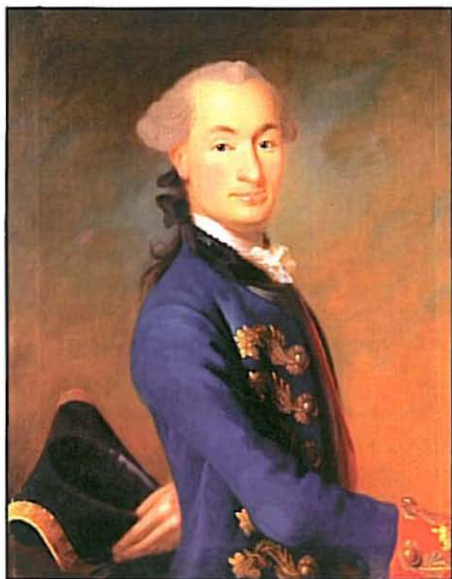
Hvad dagbogen fortalte

I en samtidig dagbog skrevet af søkadetten Peter Schiønning findes en beskrivelse af, hvordan modellen af SLESVIG i praksis blev anvendt i undervisningen. Denne sjældne kilde til en daglig læreproces på Søkadetakademiet i den behandlede periode skal derfor gengives her: "*d 26 [august 1751] Kom ieg, tillige med Wleugel, Saalberg, Povisch og Und. Off. Røepsdorph til Skibet paa Academi- et, for at skulde Aftakle det, Kiølhale det og saa, Takle det ganske til igien. Baade Af- og Tiltakling &c blev gjort med samme forsigtighed og paa samme Maade som det giøres i stort. Blev klar d 1 Oct. Havde engang tilforn været ved Skibet da Cadet Poul- sen var tillige med."*

Af denne kilde fremgår det, at læreprocessen, der varede lidt længere end en måned, foregik som en art gruppearbejde. Det stof, der skulle

læres, var af- og tiltaklingen, som var en proces, der foregik hver gang et skib skulle gøres sejklar efter at have været oplagt i Flådens Leje i længere tid, eller omvendt skulle lægges op for vinteren.

For at undgå forrådnelse var takkelagen i den tid, hvor skibet ikke skulle sejle, lagt i tørvejr i dertil indrettede bygninger på Holmen. Det tog

Peter Schiønning, 1732-1813, var en dygtig og fremadstræbende søofficer, men i 1780 led hans karriere et knæk, da han mistede en konvoj ved Dansk Vestindien. Blandt de mange spændende oplysninger i hans efterladte papirer på Det Kongelige Bibliotek er den nye viden om brugen af modellen af SLESVIG i undervisningen hentet.

ganske lang tid at klargøre skibet til togt, og i en krigssituation kunne det være af afgørende betydning, hvor effektivt arbejdet forløb. Skibene kunne ligge oplagt "som efter kølhalting", "som i fredstid" eller "som i krigstid" alt afhængigt af de øjeblikkelige praktiske og politiske omstændigheder. Det komplicerede arbejde med at rigge skibet foregik under ledelse af søofficerer, som derfor kunne have god gavn af at have prøvet det på en model først. Blandt andet har det været en udfordring at lære de mange forskellige navne på de utallige dele af rigningen.

Denne undervisning ses ikke at have været udført i faste timer på Søkadet-akademiet; men det må formodes at alle kadetter skulle prøve kræfter med modellen en eller flere gange på samme måde som Peter Schiønning. Dette kursus kan kun forstås i sammenhæng med den undervisning, som kadetterne modtog på de årlige togter om bord på kadetfregatten. Når kadetskibet blev udrustet og klargjort til togt, var søkadetterne som regel til stede for at overvære og lære af arbejdet.

Undervisningen i konstruktion

Også i et andet fag ved akademiet var der god brug for modeller. I kon-

struktionsundervisningen blev modeller bevidst anvendt som et middel til at fremme forståelsen af de komplicerede detaljer ved skibene. Læreren i konstruktion E.W. Stibolt beskrev i en indberetning til Admiralitetet i 1783, hvordan der i undervisningen skulle, ”*fremvises Modellen af et Middelspant item modellerne af de Skibe som vi have hos os, som vel just ikke er de bequemmeste hertil, dog viste nogenlunde i Natura det som gøres og forestilles paa Papir, og som ved hjælp af forklaring styrker begreberne...*” Endvidere tilføjede Stibolt, at “*Een tour paa Holmen midlertid og imellem naar leyligheden er favourabel at hensigten hermed kan opnaas, kan ey anses skadelig for at tilvende Øyet til det store.*”

Undervisningen i konstruktion på Søkadetakademiet var lagt an på en stærk kombination af teoretisk viden og praktisk erfaring. Dette fremgår også af, at Stibolt gentagne gange i sit brev forklarede, at den gode skibskonstruktør skulle være ”*en habil Søe Mand, hvilket forudsættes.*” Faget repræsenterede det absolut højeste niveau på akademiet, og kun få særligt udvalgte kadetter fulgte undervisningen.

Ernst Wilhelm Stibolt, 1741-1796. I 1744 udnævntes han til lærer i konstruktion på Akademiet. I øvrigt var han medlem af flere selskaber og klubber i oplysningstidens København, og var centralt placeret i datidens intellektuelle miljø.

Modellerne i dag

Disse nye kilder til undervisningen på Søkadetakademiet i oplysningstiden giver os i dag en ny facet til forståelsen af de mange modeller, der trods tidens tand, brande og hærgende englændere er bevaret til i dag. De minder os om en tid, hvor man ikke rådede over computersimulationer og lignende hjælpemidler, når man skulle overskue komplicerede helheder. Men modellen var en slags

genvej til at opnå de samme fordele, som vi har i dag i computersimulationer. Her kunne man prøve kræfter med virkeligheden uden at gøre ulykker. Her kunne kadetterne i et enkelt blik overskue den vældige helhed, som et orlogsskib var med sine mængder af tømmer og tovværk. Og

i dag tjener de på museet det samme formål som de engang gjorde på Søkadetakademiet; de tillader den nutidige beskuer i få blikke at gå på opdagelse i fortidens univers – *hvilket ved hjælp af forklaring styrker begreberne.*

Kilder:

Søkadetakademiets Kopibøger, Rigsarkivet.

Peter Schiønnings dagbog, Det Kongelige Biblioteks Håndskriftssamling, Schiønnings Samling.

Litteratur:

Ole L. Frantzen et al. *Linieskibet Holsten*, Kbh. 1988.

C.F. Dichmann, *Samlinger ... Søeta-
ten vedkommende*, Kbh. 1801.

P. Holck, *Afhandling over "Den hi-*

storiske Modelsamling på Holmen", Holmen, 1939 (manuskript på Orlogsmuseet).

B.W. Jordening *Katalog over den historiske Modelsamling paa Orlogsværftet*, Kbh. 1896.

R. Steen Steensen, *Orlogsmuseet*, Kbh. 1961.

Jakob Seerup, *Søkadetakademiet i Oplysningstiden*, speciale i historie ved Københavns Universitet under vejledning af professor dr. phil. Ole Feldbæk, Kbh. 2001.

FIDES, TØJMESTERENS IDE VIRKELIGGJORT AF CHRISTIAN 4.

Niels M. Probst

I 1585 afleverede Frederik 2.s tøjmaster Rudolf Dewenter, et illustreret håndskrift, kaldet Bericht von Pulver und Feuerwerken, utvilsomt til brug i undervisningen af den da otteårige prins Christian. Forfatteren beskriver naturligvis først og fremmest det i titlen omtalte krudt og fyrværkeri, men i enkelte afsnit kommer han også ind på landkrigsførelse, belejring af borge og byer, og et enkelt afsnit omhandler søkrigsførelse. Den tilhørende illustration har ofte været vist, men teksten har hidtil kun været trykt i et kort uddrag ⁽¹⁾

Den fulde transskription lyder således:

Hiernach volget Bericht / von Schieffs fardten / wie das gar ein klein Woll Besøgelt Scieff so in euier Schieffs fluedt Laufft oder Søgelt wan es die Nodt erfordtert einen grossen abbruch vnd Schadten, Einen gar grossen gewaltigen Schieff, kan thun vnd zufuegen, so man den selbigen grossen Schieff durch die Andern vor Ordente Schieff nichtt kondte vber wiennten, mit geschuez vnd feuer wergt than vorterberen vnd in grundt vorbrennen als gegenwardige fygur

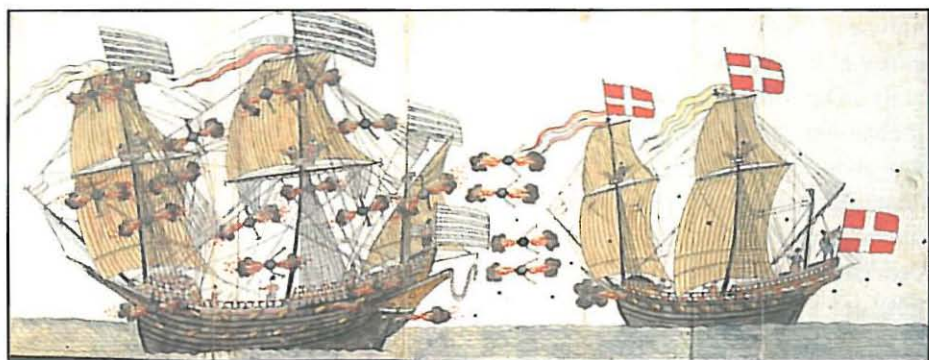
auss weist vnd mit kortzen wordten klar lich hiernach vorzeuchent, als Bey der Condrafertugen zu sehenn ist

Og endelig denne indtrængende opfordring til den unge læser:

So ists an den gunstigen Liber Leser, das dir wolst auff diese kleine nach volgendte Contraferte fyguren Achtung vnd Sehen /. Voget

Jeg skal ikke forsøge at oversætte denne knudrede tekst, men ved at betragte billedet nøje, bliver det klart, at Dewenter mener, at et lille velsejlende og kraftigt armeret skib kan tilføje et stort skib megen skade. Kanonerne på det lille danske skib er nemlig meget større end dem på det store skib. At det lille skib tilmed skyder med brandprojektiler nævnes ikke i teksten, men skønt besætningen på det store skib ser ganske uanfægtede ud, er de tydeligvis i stor fare.

Og Dewenters ide må have bundfældet sig hos Christian 4., for i 1613, da Kalmarkrigen var overstået, finder vi kongen i Heiligenstede ved Itzehoe, hvor han på amtmandens slot skriver

Rudolf Dewenters akvarel med et lille dansk skib, der bringer et stort (svensk?) skib i alvorlige vanskeligheder.

et meget detaljeret kontraktudkast til et lille, men meget kraftigt bygget og armeret skib. Hoveddækkets bjælker lå meget tæt og de var alle understøttet mod kølsvinet. Dette dæk bar hovedarmeringen, seksten halvkartover, mens armeringen på kobryggen blot bestod af seks otte-pundige såkaldte stenstykker, d.v.s. lette kanoner der skød med skrå. Halvkartover, der på det tidspunkt var attenpundige, var normalt forbeholdt de store såkaldte hovedskibe, hvis deplacement lå på ca. 1200 tons, men her skulle de bruges på et skib, hvis deplacement kan beregnes til knap 400 tons, altså en fjerdedel. Det var således en helt ny skibstyper, et let orlogsskib, kongen her gav anvisning på.

Samme dag da kongen skrev sit kontraktudkast, sad den hollandske bygmester, Peter Michelsen, der her

Her ses ved afleveringen af modellen af FIDES på Orlogsmuseet, modelbyggeren Peter Maack (th) og forfatteren, der har leveret tegningerne.

nævnes første gang, i Itzehoe og skrev et kontraktudkast til det samme skib. Det havde samme hoveddimensioner, men kontraktens ordlyd var anderledes, og det blev dette udkast, ikke kongens, der kom til at danne grundlag for den endelige underskrevne kontrakt. Skibet blev bygget, det var klart i 1615, og det fik navnet FIDES. Senere byggede Peter Michelsen endnu et skib, NELDEBLADET, efter samme kontrakt, og i 1624 leverede han SVANEN, hvis kontrakt ikke er bevaret, men som var af samme størrelse. NELDEBLADET blev i begyndelsen af 1630'erne betegnet som flådens bedste sejler, det var altså virkelig velsejlende skibe, ganske som foreskrevet af Dewenter. Op til Torstenssonfejden 1643, blev der bygget yderligere en halv snes skibe af nærlig samme størrelse, men efter en konstruktion af den skotske bygmester David Balfour. Disse skibe, var, i hvert fald i den oprindelige udformning, knap så velsejlende som Michelsens, og to af dem forliste ved at drive på grund i stormvejr.

De lette orlogsskibet gjorde god fyldest i fredstid, hvor de patruljerede i Nordatlanten mod sørøvere og under Kejserkrigen, hvor modstanderen ikke havde nogen flåde. Men under Torstenssonfejden, hvor vi var oppe mod en regulær orlogsfåde, gik det galt. I slaget i Femern Bælt den 13. oktober 1644, hvor modstanderen var

en dobbelt så stor svensk-hollandsk flåde, gik otte ud af seks lette orlogsskibe tabt. Overfor en overlegen og determineret modstander kunne de små skibe åbenbart ikke holde stand, og herefter ophørte man med at bygge typen for i stedet at koncentrere sig om store orlogsskibe.

Det har længe været Orlogsmuseets ønske at få tilført en model af et orlogsskib fra Christian 4.s tid, og for to år siden gik Peter Maack i gang med at bygge FIDES i skala 1:30. At valget faldt på dette skib skyldtes dels ønsket om at vise et skib der var særegent for perioden, dels at det er særdeles veldokumenteret⁽²⁾. Efter en arbejdsindsats på 3000 timer har Peter Maack afleveret modellen, der nu er indgået i museets permanente udstilling. Her leverer FIDES en fin kontrast til modellen af den store tredækker SOPHIA AMALIA, også i 1:30, der ganske vist først blev leveret i 1650, men som også kan betragtes som en repræsentant for Christian 4.s epoke.

Noter

Probst, Niels M.: Christian 4.s flåde, Kbh. 1996, p. 48f..

Samme: Fides, et rekonstruktionsprojekt, MHT 1998/2 p. 29-43.

Turen går til "Det Sydfynske"

Den årlige ekskursion er planlagt til week-enden
den 22. - 23. september 2001

Turen omfatter besøg på Langelandsfortet på sydlangeland, og på Museet for lystsejlad på Valdemar Slot. Middag og overnatning på Hotel Rudkøbing Skudehavn. Søndagen benyttes til en sejltur til Marstal, hvor der aflægges besøg på Søfartsmuseet og afsluttes med en byvandring før turen går tilbage over Rudkøbing.

Turen foregår med bus fra lørdag morgen til søndag aften
Prisen vil være 1100 kr.

Vi sætter grænsen ved 50 deltagere efter princippet først til mølle.
Man kan tegne sig til turen efter den 12. juni.

Medlemmer af Orlogsmuseets Modelbyggerlaug er som sædvanligt også
velkomne til at deltage i arrangementet.

Med venlig hilsen
Ole Lisberg Jensen

MEDELELSER FRA ORLOGSMUSEETS VENNER/MARINEHISTORISK SELSKAB

Referat af generalforsamlingen den 18.4.2001 kl. 19.30 i Orlogsmuseet, Overgaden oven Vandet 58.

1. Formanden, kommandør Per Wessel-Tolvig, bød forsamlingen hjerteligt velkommen til årets generalforsamling og foreslog som bestyrelsens kandidat, kommandørkaptajn Arne Holm, som forsamlingens dirigent. Arne Holm blev valgt med acclamation.

Arne Holm takkede for valget og konstaterede generalforsamlingen lovligt indvarslet i Marinehistorisk Tidsskrift. Derefter gennemgik han dagsordenen efter vedtægterne og overlod ordet til formanden for aflæggelse af årsberetning.

2. Formanden aflagde herefter sin beretning for år 2000.
3. Herefter aflagde kassereren, luftkaptajn Niels Probst, årets regnskab, hvor man kunne konstatere, at Venneselskabet havde stået for indsamling af det hidtil største beløb nogensinde fra fondene til Orlogsmuseets film om Slaget på Reden og det nye børnemuseum.

Såvel årets regnskab for Venneselskabet/Marinehistorisk Selskab som regnskabet for Kommandørkaptajn Sigurd Barfoeds Legat blev godkendt af forsamlingen uden kommentarer.

5. Der forelå ikke forslag fra medlemmerne, men bestyrelsens forslag om vedtægtsændringer var til 2. godkendelse efter en første godkendelse på en ekstraordinær generalforsamling onsdag den 11. oktober 2000.

Formanden redegjorde for ændringsforslaget, der især havde sin årsag i udskilningen af forlaget Marinehistoriske Skrifter samt redaktionelle ændringer i §3 vedr. medlemskontingentet. En del ændringsforslag vedr. betegnelsen ældre og yngre medlemmer kom fra Frk. Beckmann-Jonsen og udløste flere forslag fra salen.

§3 Ordlyden i anden sætning bestemtes af generalforsamlingen til følgende:

Medlemskontingentet fastsættes hvert år på den ordinære generalforsamling. Medlemmer over 65 år og under 25 år kan betale halvt kontingent.

§10 Anden sætning blev besluttet skulle udskilles og udgøre §11, således at ordlyden blev følgende:

§10 Beslutning om fremsatte forslag til vedtægtsændringer kan kun træffes på den ordinære generalforsamling med 2/3 af de afgivne stemmer for forslaget.

§11 Beslutning om ophævelse af selskabet kan træffes på den ordinære generalforsamling med deltagelse af mindst 1/3 af selskabets medlemmer og såfremt beslutningen vedtages med 2/3 stemmeflertal. Hvis ikke mindst 1/3 af medlemmerne er til stede, skal en ny generalforsamling indkaldes til afholdelse senest 6 uger derefter, og beslutninger kan da træffes med 2/3 stemmeflertal blandt de fremmødte.

§12 Hvis selskabet ophæves, tilfalder selskabets eventuelle formue Orlogsmuseet.

6. Valg af formand fandt ikke sted, da formanden vælges for 2 år ad gangen.

7. Valg til bestyrelsen.

Advokat Torben Ingemann-Hansen, kommandør Henrik Muusfeldt og luftkaptajn Niels Probst var på valg og foresloges alle genvalgt, hvilket godkendtes af forsamlingen.

Mag. art. Bente Kjølbye og kommandørkaptajn S.E. Madsen stillede deres pladser til rådighed. Formanden benyttede lejligheden til at takke Bente Kjølbye for 25 års arbejde i bestyrelsen. Bestyrelsen foreslog Trine Kjems og Tom Wismann til nye medlemmer af bestyrelsen. De valgtes begge med acclamation.

8. Der forelå ikke nye forslag til medlemmer af repræsentantskabet.

9. Revisionsfirmaet Kresten Foged genvalgtes til selskabets revisor.

10. Under Evt. takkede mag. art. Bente Kjølbye for arbejdet i Venneselskabets bestyrelse og også som Venneselskabets repræsentant i Orlogsmuseets bestyrelse gennem 25 år. Det havde været en afvekslende og interessant periode at følge med i museets vanskelige økonomiske fase de første år efter museets etablering i Søkvæsthuset og ligeledes glædeligt at følge opgangen efter 1997.

Viggo Melgaard stillede spørgsmålet, om ikke man som medlem i selskabet kunne få mulighed for at medtage en gæst gratis i Orlogsmuseet analogt med forholdene i Vikingskibshallen i Roskilde og på Handels- og Søfartsmuseet på Kronborg. Formanden takkede for forslaget og lovede at overbringe det til Orlogsmuseets bestyrelse. I øvrigt påpegede han, at man ved at tegne medlemsskab for ægtefæller til 175 kr. jo havde mulighed for begge at besøge museet.

H.C. Bjerg meddelte, at hans foredrag fra jubilæumsarrangementet den 3. marts vil blive gengivet i Marinehistorisk Tidsskrift til oplysning for dem, der havde bedt om at få kopier af foredraget.

Da ingen flere ytrede sig, afsluttede dirigenten generalforsamlingen og takkede for god ro og orden.

Efter generalforsamlingen vises filmen om Slaget på Reden, som efterfulgtes af et kort foredrag af professor Ole Feldbæk.

Kommandørkaptajn Arne Holm
Dirigent

Ole Lisberg Jensen
Referent

MEDDELELSER FRA ORLOGSMUSEETS MODELBYGGERLAUG

Referat af generalforsamlingen i Orlogsmuseets Modelbyggerlaug torsdag, den 5. april 2001

1. Formanden hilste de 26 deltagere i mødet velkommen og foreslog Christian Lindhe som dirigent, hvilket hilstes med acclamation.
2. Derefter aflagde formanden, Per Juul Jessen, formandens beretning for det forgangne år. Han fortalte om laugets udstilling i Herlev Kommunes Kulturcenter, "Gammelgård", der blev etableret på kort tid af en gruppe entusiastiske medlemmer. Udstillingen, der blev kompletteret med 2 foredrag, blev en succes. Nogle modelbyggere deltog i Venneselskabets tur til det slesvigske og nord-frisiske område, hvor Marineskolen i Mürvik, Glücksborg Slot, Søfartsmuseet i Husum og Nissenhaus blev besøgt.

På efterårets første møder blev følgende emner behandlet:

Bygning af modellens skrog med plastmaterialer, med pladespanter, med udfyldning og bordlægning v/ Birger Skånstrøm, Peter Maack, Niels Probst og Poul Beck.

I novembermødet blev støbningens kunst behandlet. Tinstøbning i sandform v/Gert Gray Andersen, jernstøbning v/Christian Lindhe og tin- og plaststøbning v/Peter Maack og Per Jessen.

Julearrangementet stod i traditionens tegn med usædvanlig mange deltagere og god stemning.

Efter jul var der modelpræsentation på januarmødet med afsluttende foredrag om Stillehavskrigen af Kim Christensen. På februarmødet behandlede man master, antenner, rigning og mærssets udvikling gennem tiderne v/Torben Plesberg, Mogens Ziegler og Per Jessen, samt visning af slag- og tinlodning v/ Poul Warnekær og Per Jessen. I marts var der udflugt til Flådestation Korsør, Overfartsmuseet i Korsør samt Vikingeskibshallen i Roskilde.

Som afslutning på året var en 20-mands gruppe på udflugt til de gæstende krigsskibe den 1. april efterfulgt af et besøg i Orlogsmuseet, hvor filmen om Slaget på Reden blev vist.

Hver tirsdag i vintersæsonen har der været møder med tegneundervisning, modelbygning, opmåling og udveksling af erfaringer til megen inspiration for deltagerne. Der er gang i flere arbejdsprojekter. Mogens Ziegler har syet nye sejle og restaureret riggen på Orlogsmuseets model af fregatten Rota og korvetten Valkyrien. Et stort hold på 11 deltagere er i gang med en topografisk model i skala 1:250 af Holmen år 1968, der er planlagt til at blive hjørnesten i museets nye permanente udstilling. Opmålingen af kongechaluppen er næsten fuldført og der er opstillet et middelspant

af en kanonchallup. Peter Maacks nyeste model af det lille orlogsskib Fides fra Christian IV's tider er færdig til at blive overdraget museet.

Medlemstallet er nu ca. 140 personer. Modelhåndbyggerbogen 2000, redigeret af Poul Beck, vil blive udsendt gratis til medlemmerne. Modelbyggerlaugets montre på museets 2. sal er rammen om skiftende udstillinger. Udstillingen omhandler p.t. jagten på Bismarck med 80 minimodeller, udlånt af Erik Erhardsen.

Per Jessen afsluttede sin beretning med at takke medlemmerne for et godt og indholdsrigt år, og museets ansatte for megen velvilje og hjælp i årets løb.

3. Herefter aflagde kassereren, Peter Maack, årsregnskab. Han glædede sig over de mange nye medlemmer, som bidrog til mulighederne for øget aktivitet. Regnskabet godkendtes af forsamlingen.
4. Herefter foreslog kassereren uændret kontingent 150 kr. pr. år, hvilket blev vedtaget efter en del diskussion, hvor flere hævdede at en forhøjelse ville være rimelig.
5. Der var ikke indkommet forslag til generalforsamlingen.
6. Peter Maack, Poul Beck og Per Jessen blev genvalgt til bestyrelsen, og John Andersen blev valgt som suppleant.
7. Derefter afsluttede dirigenten generalforsamlingen og gav ordet til formanden, som takkede alle for en velgennemført generalforsamling.

Christian Lindhe
Dirigent

Ole Lisberg Jensen
Referent

Bestyrelsen konstituerede sig som følger:

Formand:	Per Jessen
Næstformand:	Niels Probst
Kasserer:	Peter Maack

Modelbyggerhåndbogen 2000

I sidste nummer af Marinehistorisk Tidsskrift fortalte vi, at en ny udgave af modelbyggerhåndbogen - nemlig "Modelbyggerhåndbogen 2000", er på vej. Til de mange medlemmer der utålmodig har spurgt, hvor den bliver af, kan vi fortælle, at håndbogen efter redaktionsudvalgets gennemgang vil blive trykt og udsendt til medlemmerne omkring 1. maj 2001.

Håndbogen er blevet et digert værk på næsten 200 sider. Foruden en redaktionel gennemgang og opdatering af afsnit og materiale fra de tidligere modelhåndbøger, er der kommet meget nyt stof til. Man vil sikkert genkende nogle af emnerne fra laugets "Tirs-dags- og Torsdagsaftener", som er blevet omsat til tekst og vejledninger, - forhåbentlig til gavn og glæde for alle laugets medlemmer. Som tidligere omtalt er håndbogen blevet systematiseret med et index, der løbende vil blive ajourført, efterhånden som håndbogen tilføres flere artikler og materiale af interesse for laugets medlemmer.

Under redigeringen og indsamling af materiale til håndbogen, har det vist sig, at mængden af stof nærmest er overvældende. Selv med en kritisk og konsekvent gennemgang af materialet, er der allerede på nuværende tidspunkt stof til yderligere et fyldigt bind. Hvornår og i hvilket omfang det skal ske, bestemmes af bestyrelsen og ikke mindst af laugets økonomi. Selvom der findes meget stof i fagbøger og tidsskrifter, består de bedste og mest interessante afsnit af bidrag fra laugets medlemmer. Laugets medlemmer opfordres derfor til at bidrage med egne nedskrevne ideer, erfaringer og råd eller andet interessant materiale, som bedes sendt til "redaktøren" Poul Beck, Knoldager 28, 2670 Greve.

Som tidligere meddelt, vil håndbogen blive uddelt gratis til laugets medlemmer med faneblade, men uden samlemappe.

Holmen 1968

Bygningen af dioramaet "Holmen 1968" er efterhånden nået så langt, at det formentlig i løbet af maj måned 2001 vil være muligt at opstille det første afsnit, - nemlig "Dokøen" på 2. sal i Orlogsmuseet, hvor det skal indgå som et element i en nyindretning af museets permanente udstilling, som skal illustrere flådens historie efter den Anden Verdenskrig. Opstillingen skal virke som et arbejdende afsnit, hvor der ligeledes vil blive opstillet "byggepladerne" til Frederiksholm. En del af bygningerne til Frederiksholm er allerede færdige eller igangsat, - bl.a. modeller af nogle af kanonbådsskurene på den østlige side af Frederiksholm. Der er også gang i arbejdet med de "røde" maste- og mærseskure på Frederiksholms sydvestlige hjørne.

Et af de mere kuriøse elementer er tidstypiske biler, vel og mærke i størrelsesforhold 1:250. Det er lykkedes at finde egnede prototyper, som ved hjælp af støbeteknik og tålmodigt malerarbejde er under forvandling til en passende bilpark. Cykler er heller ikke glemt. Glæden var stor, da det viste sig, at der fra Tyskland kunne fremskaffes de mildest talt diminutive cykler i det rette størrelsesforhold.

De første skibsmodeller til dioramaet er også sat i gang, nemlig helmodeller af ubåde. September 2001 indleder byggegruppen arbejdet med byggetegninger i 1:250 af en række af flådens skibe, som de fremstod i 1960'erne. Byggegruppen består nu af 11 deltagere, men er stadig interesseret i flere deltagere, især til bygning af de mange skibsmodeller, hvoraf de fleste skal udformes som vandliniemodeller. Interesserede bedes kontakte Poul Beck på telefon 43 90 33 29.

Modelskibe på udstilling

Gennem nogen tid har Modelbyggerlauget været i kontakt med Brønshøj Museum, og i oktober måned planlægger dette museum en udstilling med temaoverskriften "dansk samfærdsel før broerne, illustreret gennem samtidens legetøj". Museet har adgang til en meget stor samling af ældre legetøj, som også omfatter mange transportmidler som f.eks. tog, sporvogne, busser, personbiler, fly m.m. Til at illustrere den søværts side af den civile transport mangler man imidlertid modeller, det kan være alt fra gamle blyskibe, arvede modeller eller nye modeller af skibe fra perioden 1900 til ca. 1960. Af skibstyper kan nævnes fragtskibe, passagerskibe, færger, fyrskibe, isbrydere, skoleskibe og fiskefartøjer. Er du i besiddelse af sådanne modeller og kunne du tænke dig at udlåne dem til Brønshøj Museums udstilling bedes du kontakte mig på telefon 45 81 69 15, Per Jessen.

Et hjertesuk!

I det forgangne år har aktiviteten i Modelbyggerlauget været meget høj, med udstillinger, udgivelser, fællesprojekter, møder kurser og artikler. Det har krævet meget arbejde af en alt for lille gruppe af ildsjæle for at udføre de praktiske opgaver og stadig generere nye ideer. Det ville derfor være en stor lettelse og inspiration, hvis langt flere af laugets medlemmer ville give tilsagn om praktisk hjælp, ville skrive artikler om emner i relation til skibe og modeller, holde et foredrag eller komme med ideer til artikler, småudstillinger eller helt nye tiltag. Intet tilsagn er for lille, ingen idé for spinkel, ingen artikel for ubearbejdet, ring eller skriv til mig og lad os snakke om tingene. Jeg ser frem til mange telefonopringninger og breve, så vi kan få mange flere medlemmer på banen.

Et ønske som fremkom for nogen tid siden, har vi desværre ikke kunnet imødekomme. Det drejer sig om videooptagelser af vore torsdagsmøder, hvor vi blandt andet gennemgår arbejdsprocesser, hvilket kunne være til stor hjælp især for medlemmer, der bor langt fra Orlogsmuseet. Båndene ville kunne kopieres og rundsendes til laugets medlemmer. Det har hidtil skortet på en person, som kunne påtage sig arbejdet med planlægning og optagelser, hjælp vil dog kunne påregnes til selve optagelserne. Har du lyst til at tage udfordringen op, håber jeg du vil kontakte mig.

Formanden